

СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РЕГИОН

Обособяването на Северния централен регион е резултат от продължителното въздействие на няколко фактора: благоприятно географско положение; разнообразни природни условия и ресурси; тесни производствени, трудови, културни и търговски връзки между селищата в територията му, за което допринася и дългогодишното им развитие в рамките на бившите окръзи /сегашни области/; взаимното допълване в природно, стопанско и демографско отношение на административните области на територията му /Плевенска, В.Търновска, Ловешка и Габровска/.

I. Географско положение, граници и териториален обхват.

Регионът обхваща централната част на Северна България. Територията му граничи с река Дунав и обхваща предимно равнинни и хълмисти земи. Това способства за развитието на транспортната инфраструктура и определя до голяма степен положителната оценка на географското му положение. През територията му преминават важни за България сухоземни транспортни магистрали, като: ж.п. линиите София - Горна Оряховица - Варна, Русе - Горна Оряховица - Стара Загора – Кърджали - Подкова; трасето на автомагистрала "Хемус" и др. Това е доказателство за благоприятно географско положение на Северния централен регион спрямо основните градски и индустриални центрове в България, както и по отношение на връзките ѝ с други страни в Европа.

С разпадането на СИВ и Варшавския договор, през последните 10 години значително се променя и политико-географското положение на региона. Това е видно от периода на икономическите санкции срещу СРЮгославия. През посочения период и през периода март-април 1999г. се наблюдава ново нарастване на товаропотоците и пътничкопотоците през територията на региона, насочени към страните от Централна и Западна Европа и обратно. Това се дължи основно на близостта му до моста на река Дунав в Русе.

Северната граница на региона /река Дунав/ предоставя редица възможности за преки контакти със страните от Централна и Западна Европа. Както преди 1989г., така и през последните 10 години тези възможности не се реализират, поради влиянието на политически фактори. По тази причина не са развити големи пристанища на река Дунав

в рамките на региона, с изключение на Свищовското пристанище, разширено за нуждите на "Свилоза".

Западната граница на региона е до голяма степен условна, с изключение на частта й край град Искър /Пелово/, където тя преминава по река Искър. Условността се определя от гравитирането на някои селища от Врачанска област към Плевенска и обратно.

На юг регионът граничи с всички региони от Южна България. Границата е ясно очертана, като преминава в по-голямата си част по билото на Стара планина. Това затруднява транспортните връзки с Горнотракийската низина. За осъществяването им се използват основно проходите Витиня, Шипченски и Хаинбоаз /"Проход на Републиката"/. Останалите проходи /Арабаконак, Русалийски, Троянски, Вратник, Твърдишки/ се използват непълноценно, поради трудностите за почистването им от снега през зимата.

Източната граница на региона също е условна, тъй като влиянието на В.Търново и Свищов се простира върху редица селища от Североизточния придунавски регион.

В така очертаните граници територията на Северния централен регион има площ 15239,9км² или тя обхваща 13,7% от територията на България. По този показател Северният централен регион отстъпва единствено на Югозападния.

В административно отношение регионът обхваща 4 области - В.Търновска, Плевенска, Ловешка и Габровска. В сегашните си граници те съществуват от 1959г., което повлиява силно върху междуселищните връзки в тях. Същевременно 4-те административни области се допълват взаимно в природно, демографско и стопанско отношение, което определя и компактността на територията на региона.

II. Природни условия и ресурси.

Природните условия и ресурси в територията на Северния централен регион до голяма

степен предопределят неговото демографско, стопанско и селищно развитие. Влиянието на природните компоненти е комплексно, но всеки от тях оказва влияние с различна сила в различни части от региона.

1.Релефът на територията е разнообразен, тъй като от север на юг могат да се разграничат следните негови разновидности:

а/. **Низинен релеф.** Подобен е релефът на Чернополската и Свищовско-Беленската крайдунавски низини. Средната им надморска височина е 50-60м.

б /. **Равнинен** е релефът на по-голямата част от територията на региона - на юг до град Павликени и поредицата височини /Ловчански, Микренски, Търновски, Севлиевски/, спадащи към Предбалкана. Средната надморска височина в тази част от региона е 100 - 150м, но край Плевен тя достига 300м.

в /. **Нископланински и хълмист** е релефът на Предбалкана, представен от горепосочените височини и ридовете Стражата и Антоновски. Средната надморска височина е между 400 и 500м, а изброените релефни форми имат западно-източно простиране. Това определя до голяма степен направленията на основните транспортни магистрали в региона.

г /. **Планински характер** има релефът в най-южните части от региона, които са заети от следните дялове на Стара планина: Златишки, Тетевенски, Троянски, Калоферски и Елено-Твърдишки. Поради голямата надморска височина /2376м на връх Ботев от Калоферския дял и 2198м на връх Вежен от Тетевенския дял/, транспортните връзки с Южна България са силно затруднени през зимата. Тези връзки се осъществяват основно през проходите Шипка и Витиня.

Имайки предвид горепосочените особености на релефа в региона може да се каже, че като цяло той е благоприятен за развитието на селското стопанство, транспорта, туризма и селищната мрежа.

2.Полезни изкопаеми.

В качествено и количествено отношение полезните изкопаеми са ограничени и със слабо влияние върху развитието на добивни и обработващи промишлени отрасли. Северният централен регион не разполага с промишлени запаси от горива и метални руди. Някои находища на горивни полезни изкопаеми **/нефт и газ/** са пред изчерпване и добивът им е силно ограничен. Все още нефт се добива край Луковит и Долни Дъбник, като регионът дава 99,1% от продукцията на нефтодобивната и газодобивна промишленост в страната.

Без стопанско значение е находището на **желязна руда** край с.Нешковци /Троянско/, тъй като запасите му са ограничени, а съдържанието на желязо е ниско.

Със значително по-голямо значение за стопанското развитие на региона са запасите му от **нерудни полезни изкопаеми**.

Находищата на **обикновени и отнеупорни глини** край селата Буковлък, Опанец, Бутово, Овча могила и край градовете Полски Тръмбеш, Горна Оряховица и Севлиево са основа за производството на тухли, керемиди, цигли, капаци и други строителни материали.

Край Полски Тръмбеш се експлоатират находища на **мергели и шисти**, които се използват като суровина в производството на огнеупорни тухли.

Находищата на **пясъчници** в Еленския и Габровски Балкан се експлоатират за производството на тротоарни плочи и други строителни материали.

Базалтът, добиван край градовете Плачковци, Свищов и Сухиндол се използва за производството на базалтови облицовъчни плочи.

Край селата Бяла вода /Плевенско/ и Самоводене /В.Търновско/ се добиват **креда и варовик**, които са суровини за производството на цимент и вар /негасена и гасена/.

3.Климатични условия и ресурси.

Територията на Северния централен регион попада в умерено-континенталната климатична област, което определя до голяма степен особеностите на климата. Значителното вертикално разчленение обаче определя разнообразието както в останалите природни компоненти, така и в климатичните условия и ресурси.

Крайдунавските низини, Дунавската равнина и Предбалканът се характеризират със засилен континентален характер на климата. Това се дължи на отвореността им на североизток, което позволява честите нахлувания на студени въздушни маси през зимата. Средногодишната температура в тези части от региона е между 11,5°С /Плевенско и Ловешко/ и 12

°С /В.Търновско/. Количеството на валежите е между 500 и 600мм/м

2

, а на места в Предбалкана то достига и 700мм/м

2

С нарастването на надморската височина в южните части от региона се засилва планинският характер на климата. Това се проявява в нарастването на валежните количества до 800 - 1000мм/м² и спадането на средногодишните температури до около 4 °С. Същевременно в планинските части от региона се измества и валежният максимум към късната пролет и ранното лято.

Имайки предвид всичко горепосочено, климатичните условия в региона могат да бъдат определени като благоприятни и предоставящи възможности за отглеждането на разнообразни земеделски култури и за развитието на туризма. По този начин те до голяма степен определят и стопанската му специализация.

4. Водни ресурси.

Те са представени както от повърхностнотечащи, така и от подпочвени водоизточници. С най-голямо значение за населението и стопанството на Северния централен регион са водите на реките Дунав, Янтра, Росица, Вит, Осъм и техните притоци Каменица, Тученица, Катуница и др. Те се използват за напояване и като питейна вода.

Със стопанско значение са и минералните извори в селата Сливек, Шипково, Сашево, Вонеща вода и в град Полски Тръмбеш. Водите им се използват основно за балнеолечение.

Като цяло обаче водните ресурси в региона се използват нерационално както за водоснабдяването на селищата, така и за производството на електроенергия. С най-голямо значение са водите на река Дунав, използвани за транспорт, риболов и напояване.

5. Почвени ресурси.

Почвената покривка в региона е разнообразна, което се дължи на разнообразието на релефа, геоложкия строеж и климатичните условия. В тази връзка има и ясно изразена зоналност в разпространението на различните видове почви. От север на юг са разпространени следните почвени видове:

а / **Алувиално - блатни почви.** Разпространени са в крайдунавските низини в непосредствена близост до река Дунав. Тези почви са силно овлажнени и слабо плодородни. Върху тях вирее единствено блатна растителност.

б / **Алувиално - ливадни почви.** Те са разпространени в крайдунавските низини и по долините на реките Янтра, Росица, Вит и Осъм. Те са с високо естествено плодородие и върху тях се отглеждат зеленчуци, овощни и някои технически култури.

в / **Черноземи**. Разпространени в Дунавската равнина. В Северния централен регион се срещат излужени, оподзолени и други разновидности на черноземните почви. Върху тях се отглеждат основно пшеница, царевица, слънчоглед, захарно цвекло.

г / **Сиви горски почви**. Те са разпространени основно в Предбалкана. Отличават се с високо плодородие и върху тях се отглеждат лозя, овощни култури, хмел, фуражни култури и др.

д / **Кафяви горски почви**. Разпространени са по северните склонове на Стара планина до 1800м надморска височина. Върху тях се развиват широколистни гори /основно от бук / и се отглеждат картофи, ръж, овес, люцерна.

е / **Планинско - ливадни**. Те са разпространени по билните части на Стара планина. Върху тях се развиват формации от естествени тревни видове, които служат за паша и източник на сено.

Поради нерационалната обработка на почвите през последните 50 години, южните части на региона /Ловешка и Габровска области/ са обхванати от активни ерозионни процеси, които ограничават обработваемите площи. През последните 10 години тяхната площ намалява с около 200000дка и днес регионът разполага с около 7,5 млн.дка обработваеми земи.

През периода след 1989г. значително е променена и структурата на обработваемите земи. Делът на нивите нараства до 88%, докато площите с многогодишни ягодови и плодови насаждения намаляват до 3,7% от обработваемите земи в региона. Северният централен регион разполага с 15,8% от площта на нивите и с 14% от многогодишните насаждения в България. През същия период намаляват и площите с естествени ливади до 7,5% от обработваемите земи /20,6% от площите им в страната/. През последните 10 години продължава намаляването на площите с изкуствени пасища /0,8% от обработваемите земи/, поради пълната приватизация на животновъдството в региона.

Горски ресурси.

В сравнение с много други региони от страната Северният централен регион разполага със значителни горски ресурси, представени основно от буковите гори в Троянския, Тетевенския, Габровския и Еленския Балкан. В тази връзка на базата на местна суровина са развити дърводобива и дървообработването.

В Предбалкана основен горски вид е габърът. Дървесината му се използва главно за битови нужди.

По поречията на реките в региона се срещат ограничени формации от тополи и върби, чиято дървесина има също ограничено стопанско значение.

Като цяло запасите от дървесина в региона са около 14% от тези в страната, но качеството им е относително ниско, поради което дървообработващите предприятия в региона работят основно с вносна суровина.

В южните части от региона са запазени значителни площи с естествена тревна растителност, която служи като паша на животните или се използва като сено.

III. Демографска ситуация.

Населението на Северния централен регион наброява около 960082д. или 11,7% от населението на България. По брой на жителите той отстъпва само на Югозападния и Западния Тракийско-Родопски регион. През последните 25 години има ясно изразена тенденция към намаляване на населението, основно поради отрицателните стойности на естествения му прираст. От 1975г. до днес жителите на региона намаляват с около 145000д., главно поради обезлюдяването на редица общини и селища от Старопланинската му част. В сравнение с регионите от Южна и Североизточна България емиграциите имат слабо влияние върху динамиката на населението в Северния централен регион.

Населението е неравномерно разпределено под въздействието на природни, стопански и демографски фактори. Около 33,6% от населението в региона живеят в Плевенска

област, докато в Габровска област живеят едва 16%. В общините Плевен, В.Търново, Габрово и Ловеч живее 40% от населението на региона. Тази концентрация е предопределена от концентрацията на производствени и обслужващи дейности в посочените общини. Същевременно в общините Златарица, Сухиндол, Априлци, Летница, Угърчин, Ябланица, Искър и Пордим живеят едва 5,9% от жителите на региона.

Средната географска гъстота на населението в региона е около 63д./км² или тя е по-ниска от средната за страната (74,0д./км

2

). С максимална гъстота е населението в Плевенска област (74,5д./км

2

), докато с минимална гъстота са жителите на Ловешка област (3д./км

2

). Гъстотата на населението в общините Плевен, Горна Оряховица, Габрово, и В.Търново е над 100д./км

2

, докато в общините Елена, Златарица, Сухиндол, Априлци, Угърчин стойностите на този показател са около и под 20д./км

2

.

Различните природни и стопански условия в отделните части от територията на региона предопределят и неравномерното разпределение на населението по височинни пояси. Основната част от него живее в територии с надморска височина до 200м, с изключение на Габровска област, където населението е концентрирано в територии с надморска височина от 300 до 500м.

През последните 10 години делът на градските жители в региона се задържа около 64%, което е следствие на нарастващите миграции към селата. С минимален дял на градското население е Ловешка област (около 60%), докато градските жители в Габровска област са 77% от населението ѝ. Тези различия се дължат на различните условия за развитие на земеделието и на различните демографските ресурси на селските селища.

Половата структура на населението в Северния централен регион е подобна на тази в страната. Делът на мъжете е 48,5% от цялото население. Относително по-благоприятна е половата структура на населението в Плевенска и Габровска област.

Това се дължи на концентрацията на производствени мощности, предлагащи работа основно за мъже в областните им центрове.

Населението на региона е силно застаряло и е с ограничени демографски ресурси. Това важи преди всичко за общините от Старопланинската му част. В подтрудопособна възраст са едва 16,0% от жителите на региона, докато в пенсионна възраст са около 1/3 от населението му. В тази връзка може да се каже, че населението е с изчерпани възпроизводствени и трудови възможности. Състоянието на възрастовата структура се определя основно от селското население в южните части на региона, където в подтрудопособна възраст е едва около 10% от него.

Образователната структура на населението в региона е относително благоприятна. Лицата с висше образование са 6,8% от жителите му над 7 г. възраст, при 8,1% за страната. По този показател той отстъпва единствено на Югозападния и Североизточен приморски региони. Същевременно лицата с по-ниско от основното или без образование са 20%, при средно 24,3% за България. По този показател регионът отстъпва само на Югозападния. С най-благоприятна образователна структура на населението изпъква Габровска област /най-висок дял на висшистите и най-нисък дял на неграмотните и лицата с по-ниско от основното образование/. Образователната структура на населението определя до голяма степен и производствената специализация на региона.

Върху естественото възпроизводство на населението от региона силно влияние оказва неговата брачна структура. Наред със Северозападния регион, делът на овдовелите (10,2%) е най-висок в страната. Същевременно и делът на разведените (3,2%) е най-висок в страната. Регионът се отличава и с максимален дял на семейните и минимален дял на неженените, което е показателно за застаряването на населението му.

Значително влияние върху миграционната подвижност и естественото възпроизводство на населението в региона оказва неговият етно-културен облик. Като цяло жителите му са еднородни в етническо и конфесионално отношение. Българите са около 93% от населението, докато делът на турците и циганите е 2 пъти по-нисък от средния за страната. Източно-православните християни в региона са над 92% от населението, като в Плевенска област те достигат над 95%. Тази еднородност до голяма степен определя и стесненото естествено възпроизводство на населението и силното му застаряване.

Състоянието на полово-възрастовата и етно-конфесионалната структура на населението в Северния централен регион определят стесненото му естествено възпроизводство. Брачността (3,7‰) е най-ниската в страната /с изключение на Северозападния регион/, докато разводимостта е най-висока (1,6‰). Това определя и най-ниската в страната раждаемост (7,3‰). Относително по-висока е раждаемостта в Плевенска и В.Търновска област, където се раждат над 2/3 от децата в региона. С минимална раждаемост са общините Априлци, Елена, Угърчин, Ябланица и Пордим, които са с изчерпани демографски и стопански ресурси.

Нивото на смъртност в региона (17,1‰) е значително над средното за страната и е по-ниско единствено от това в Северозападния регион. В общините Сухиндол, Пордим, Искър, Угърчин, Златарица, Априлци и други смъртността е постоянно над 20‰ през последните 10 години. Това е доказателство за напреднал депопулационен процес в тяхната територия

В региона се намират редица специализирани здравни заведения, което определя по-ниското от средното за България ниво на детската смъртност (13,8‰). По този показател той отстъпва единствено на Югозападния регион.

През последните 10 години населението от Северния централен регион се отличава с висока миграционна подвижност, дължаща се главно на вътрешните миграции. През 1998г. стойностите ѝ достигат 6,1% /най-високи за страната/. От всичките мигрирали в страната през 1998г. 190000д., около 32% са мигрирали на територията на региона. Тази висока миграционна подвижност се дължи основно на значителните различия в условията за труд и обитаване в отделните области и общини, както и на близостта на региона до София и Варна. Това се потвърждава и от факта, че миграционното му салдо е отрицателно.

Негативните тенденции в естественото възпроизводство на населението и изселванията от региона определят и бързото намаляване на работната му сила. Същевременно стопанската криза ограничава заетостта на населението му. В региона живеят около 13% от заетите в страната и около 12% от безработните. През последните години намалява заетостта в промишлеността, селското и горско стопанство за сметка на нарастващата заетост в търговията, съобщенията, управлението и други обслужващи отрасли и дейности. Специфичните стопански и природни условия в региона определят и съществуването на някои особености в структурата на заетост в сравнение с другите региони в България. В Северния централен регион е по-висока заетостта в промишлеността и селското стопанство, докато стойностите ѝ за

транспорта, образованието и здравеопазването са под средните за страната.

IV. Селища и селищна мрежа.

Селищната мрежа в Северния централен регион е изградена от 40 града и 921 села. Основната част от селищата се намират в Габровска /356/ и В.Търновска /336/ области, докато в Плевенска област се намират едва 119 селища. Тези различия се дължат на различните условия за развитие на земеделието в миналото.

Средната гъстота на селищата е 6,3 селища/100км² - 16,9 в Габровска, 7,2 във В.Търновска, 3,6 в Ловешка и само 2,7 в Плевенска област.

Средната населеност на селищата е 999д. Този показател е най-висок в Плевенска /2713д./ и Ловешка/ 1188д./ области, докато в Габровска област той е едва 433д.

Средната населеност на градовете в региона е 15533д. или значително под средната за страната. Повечето градове са нови /обявени за такива през последните 30 години/ и нямат изразени индустриални и обслужващи функции. В тази връзка под 5000 жители имат 16 града. Най-малките от тях са Сухиндол /2630ж./, Килифарево /2700ж./, Плачковци /2396ж./, Пордим /2625ж./ и Ябланица /3085ж./.

С население от 5000 до 10000д. са 9 града - Долни Дъбник, Дряново, Елена, Койнаре, Лясковец, Полски Тръмбеш, Славяново, Стражица и Тръстеник.

От 10000 до 25000ж. имат Белене /9978ж./, Левски /12654ж./, Луковит /10300ж./, Павликени /13360ж./, Тетевен /12300ж./, Троян /24250ж./, Трявна /11560ж./ и Червен бряг /17130ж./.

От 25000 до 50000ж. имат градовете Ловеч /45370ж./, Свищов /30460ж./ и Севлиево /25250ж./.

От 50000 до 100000ж. имат Велико Търново /65000ж./ и Габрово /70680ж./.

Град Плевен /121950ж./ е най-големият град в региона и трети по големина в Северна България.

През последните 10 години намаляват населението си всички градове както за сметка на отрицателния естествен прираст, така и за сметка на изселванията от тях. Това е показателно за състоянието на тези селища и тяхната привлекателност.

През последните 20 години под въздействието на индустриалното развитие на В.Търново, Горна Оряховица и Лясковец връзките между тях се задълбочават, което накара някои географи да посочат, че е формирана агломерация. Състоянието на транспортната инфраструктура в тези градове и връзките между тях днес обаче доказват, че за формирането на градска агломерация все още е рано да се говори.

Средната населеност на селата в региона е едва 279д. или с около 150д. по-ниска от средната за страната. Това се дължи на факта, че в Старопланинската част има множество напълно обезлюдени села. До 1996г. в региона имат самостоятелен статут 416 махали и колибарски селища, като сега те имат статут на села. Основната част от махалите се намират във В.Търновска област, докато в Габровска област се намират повечето колибарски селища в региона.

Най-големи по население /над 2000ж./ са селата Ресен, Самоводене, Драганово, Поликраище, Първомайци, Брест, Гиген, Милковица, Горна Митрополия, Ставерци, Горни Дъбник, Садовец, Крушовица, Обнова, Дерманци, Александрово, Джулюница, Буковлък, Ореш, Овча могила, Галата и Орешак. Основната част от селата обаче са с население под 500д., като това се отнася основно за селата в Старопланинската част на региона.

В административно отношение селищата в региона са поделени в 4 области /В.Търновска, Габровска, Плевенска и Ловешка/ и 32 общини.

V. Стопанство.

На територията на Северния централен регион са регистрирани 44391 активни стопански субекта или 9,9% от всички в България. Основната част (52,6%) от тях се занимават с търговия и обществено хранене.

През последните 50 години стопанският облик на региона е променен значително във връзка с развитието на ХП, електронната и електротехническа промишленост и редица други нови отрасли и производства. Днес, въпреки значителния спад в производството, водещи са отраслите от Вторичния стопански сектор.

Регионът разполага с благоприятни почвено-климатични условия, но с ограничени запаси от полезни изкопаеми, поради което Първичният стопански сектор участва с по-малък дял в БВП, създаден в региона.

През последните 10 години Третичният стопански сектор в региона бързо се развива, за което съществуват благоприятни предпоставки. Днес в него се създава основната част от БВП, създаден в стопанството на региона.

1. Промислеността в Северния централен регион все още дава облика на стопанството му. Отрасълът произвежда 10,5% от промишлената продукция в страната. По този показател регионът изпреварва регионите в Североизточна България, Северозападния и Източния Тракийско-Родопски регион. По произведена промишлена продукция в частния сектор регионът отстъпва единствено на Югозападния регион, като дава над 13,5% от продукцията в частния сектор на отрасъла в страната. Обликът на отрасъла се формира от началото на 60-те години, тъй като през този период са построени повечето промишлени предприятия.

Днес общественият сектор дава около 81% от промишлената продукция в региона.

а /Водещ промишлен отрасъл е **ХВП**. Тя произвежда около 25% от ОПП в региона и над 18% от продукцията на отрасъла в страната. По този показател регионът е водещ в България. През последните 3-4 години относителния ѝ дял бързо намалява, което се дължи на ограничаването на суровинната ѝ база. Застъпени са почти всички нейни подотрасли, поради развитото селско стопанство в региона.

Развитието на зърнопроизводството в Северния централен регион и наличието на значително потребителско търсене са основните фактори за развитието на **мелничалската промишленост**.

Мелнични комбинати има в Плевен, В.Търново, Червен бряг, Севлиево, Полски Тръмбеш, Свищов и Ловеч. Те произвеждат основно брашна /12% от брашното в страната/, но и макарони, фиде, спагети и други макаронени изделия. В част от тези комбинати се произвеждат и комбинирани фуражи. През последните 5 години производствата им силно намаляват, поради липсата на зърно. В тази връзка регионът губи водещата си позиция в подотрасъла.

С осигурена суровинна база е и **месната промишленост**. Регионът е водещ в България по производство на месо и месни продукти, като относителният му дял в тези производства нараства през последните 3-4 години /27% от месото в страната през 1997г./. На територията му се намира най-голямата птицекланица на Балканите /град Левски/, която работи с незначителна част от капацитета си.

Млечната промишленост разполага също с осигурена суровинна база за своето развитие. През 70-те години са построени млекопреработващи централи със значителни мощности в областните центрове и някои местни животновъдни центрове /Плевен, Ловеч, В.Търново, Габрово, Севлиево, Свищов, Полски Тръмбеш/. След 1989г. в Северния централен регион се появяват и множество частни предприятия, произвеждащи основната част от продукцията на подотрасъла днес. В региона се произвеждат 21,4% от млечните масла /2-ро място в България/ и 11,6% от сиренето и кашкавала /5-то място/ в страната.

Винарската и спиртоварна промишленост са традиционни за региона тъй като населението му има традиции в лозарството и винарството. В тази връзка по производството на гроздови вина /27,5% от тези в страната/ той отстъпва единствено на Югоизточния регион. Основните предприятия от подотрасъла се намират в Плевен, Лясковец, Сухиндол, Павликени, В.Търново, Свищов и Севлиево /в Плевен се намира и НИИ по лозарство и винарство/. Освен вина, в тях се произвеждат гроздови и плодови ракии, водки и други спиртни напитки.

В региона функционират едни от най-старите **пивоварни** в България /“Болярка”- В.Търново и “Плевенско пиво”/. В него се произвеждат около 20% от бирата в страната, като продукцията се изнася за София и Черноморието.

Наличието на потребителски центрове в региона определя до голяма степен и производствата на **безалкохолни напитки, хляб и закуски**. Основните предприятия са в Плевен, В.Търново, Габрово и др.

Захарната промишленост е представена от предприятията в Долна Митрополия и Горна Оряховица. В тях се произвежда над 25% от захарта и 23,1% от захарните изделия в страната. По производството на захар Северният централен регион отстъпва единствено на Югоизточния, а по производството на захарни изделия - единствено на Западния Тракийско-Родопски регион.

Значителните площи и добиви на слънчоглед в региона определят и развитието на **масл одобивната промишленост**.

Растителни хранителни масла се произвеждат в предприятията в Свищов, Долна Митрополия и Полски Тръмбеш. Те произвеждат 23,1% от цялото им количество в страната и по този показател регионът отстъпва единствено на Североизточния приморски регион. През последните няколко години се отбелязва нарастване на дела на Северния централен регион в производството на растителни масла, което се дължи на повишената мотивация за производството им.

Консервната промишленост е подотрасъл с традиции за региона, тъй като той разполага с богата суровинна база. Произвеждат се разнообразни видове консерви, като по производството на плодови консерви /27,6% от страната/ регионът е 1-ви в България, а по производството на зеленчукови консерви (26,3%) той отстъпва единствено на Западния Тракийско-Родопски регион. Основните предприятия са в Плевен, Ловеч, Горна Оряховица, Джулюница, Полски Тръмбеш, Дебелец и Севлиево. В Свищов се произвеждат детски храни от типа “Зрънчо”, “Хумана” и др.

В Северния централен регион е развита и тютюневата промишленост, която е представена от производството на манипулиран ферментирал тютюн и тютюневи изделия /6,5% от тези в страната/. Център на тези производства е Плевен.

б /. Втори по значение за региона промишлен отрасъл е **машиностроенето и металообработката**. Те дават 12,8% от ОПП в региона и над 15% от продукцията им в България. По този показател той отстъпва единствено на Югозападния и Североизточен приморски региони. През последните няколко години делът на отрасъла е спаднал с около 2 пункта, което се дължи на бавната му приватизация, липсата на суровини и пазари. В региона се намират около 1/5 от всички машиностроителни и металообработващи предприятия в страната. Застъпени са разнообразни производства:

Транспортното машиностроене е представено от фирмите “Балкан” в Ловеч /произвежда авточасти, велосипеди, делтапланери и др./, Луковит /кормилни механизми за товарни автомобили/, Дряново /пътнически ж.п. вагони/, Дебелец /пътни строителни машини/, Павликени /джанти/, Елена /ремаркета за товарни и леки автомобили/, Севлиево /алтернатори/, Плевен /електрокари, отливки/. Към подотрасъла се отнася и производството на електротелфери в Габрово, В.Търново и Горна Оряховица.

Производството на **металорежещи стругове** /31,5% от това в страната/ е застъпено основно в Троян. По това производство регионът отстъпва единствено на Югоизточния регион.

Северният централен регион е най-големият производител на **битова арматура** /батерии, душеве, кранове и др./ в България. Тези производства са застъпени във фирмата “Видима - Идеал” /Севлиево/, която е с американски капитали и изнася продукцията си в Западна Европа и САЩ.

Във връзка с традициите на региона в развитието на текстилната промишленост и дървообработването, в него се произвеждат текстилни /Габрово/ и дървообработващи машини /Трявна/. Машини за ХВП се произвеждат в град Килифарево, а нестандартно оборудване - в Левски. За нуждата на машиностроенето в региона се отливат резервни части в Плевен и Ловеч.

Наред с гореизброените производства, в региона са застъпени и производството на газови печки, пръскачки и складова техника /фирма “Раховец” в Г.Оряховица/, часовникови механизми /Трявна/, автоматични везни /Лясковец/ и др. В региона силно е

представен и ВПК с редица важни за отбраната на страната производства.

в/. **Химическата, нефтопреработваща и каучукова промишленост** произвеждат 10,6% от ОПП в Северния централен регион и 3,7% от продукцията на отрасъла в България. През последните 3 години делът на отрасъла спада с 6 пункта, което се дължи на реструктурирането му. Основните предприятия са “Трояфарм” /Троян/, “Свилоса” /Свищов/, “Момина крепост” /В.Търново/, “Кап. дядо Никола” /Габрово/ и “Плама” /Плевен/. Всичките те са в процес на приватизация, което води до бързото спадане на продукцията им. Производствата на някои от тези предприятия са уникални за страната: PVC тръби /Габрово/, системи за кръвопреливане и спринцовки за еднократна употреба /В.Търново/, производството на топки за баскетбол /”Етър”-В.Търново/ и др.

г /. **Електротехническата и електронна промишленост** произвеждат 8,3% от ОПП в региона и 23,6% от продукцията на отрасъла в страната. По този показател регионът е водещ в България. Застъпени са разнообразни производства, като някои са уникални за страната.

В Северния централен регион се произвеждат 100% от **електромерите и батериите** в страната /Никопол/. В предприятията на Троян, Тетевен, Ловеч и В.Търново се произвеждат

електродвигатели

с различна мощност и предназначение /82,4% от тези в страната/. До скоро в Троян се произвеждат и силови трансформатори, но сега 100% от това производство е концентрирано в София. В Ловеч /фирма “Елтос”/ е съсредоточено производството на бормашини, флексове и други

електроинструменти

. В Плевен се произвеждат

турбини

за ВЕЦ.

Производството на **кабели** е концентрирано в Севлиево, като това предприятие е едно от 3-те в България. В Стражица се произвеждат електрически радиатори за отопление, а в Горна Оряховица - готварски и отоплителни печки.

Във В.Търново е концентрирано производството на **битова електроника** в страната.

Застъпени са производствата на телевизори, видеомагнетофони, радиокасетофони, свързочна техника, сателитни антени и др.

д / **Текстилната и трикотажна промишленост** дават 5,7% от ОПП в региона и 16,4% от продукцията им в страната /3-то място в България/. През последните 3 години относителният им дял в ОПП нараства, поради наличието на осигурени пазари за продукцията им в страната и извън нея. В Северния централен регион работят 1/6 от текстилните и трикотажни предприятия в България. Вълнен текстил се произвежда в предприятията в Габрово, Трявна, Троян и Севлиево. Те произвеждат 17,8% от вълнените платове в страната /3-то място/. През последните 3 години делът на региона в тези производства спада почти 2 пъти, поради липсата на суровини и ограничаването на пазарите.

Памучен текстил се произвежда в предприятията в Плевен, Ловеч, В. Търново, Горна Оряховица и др. Регионът произвежда 12,7% от памучните платове в страната / 3-то място /. Във В.Търново е застъпено производството на копринен текстил /1,3% от копринените платове в страната/.

Трикоажната промишленост е застъпена в Плевен /фирма "Саня"/, Ловеч, Трявна и Севлиево /фирма "Росица"/. Произвежда се както памучен, така и вълнен трикоаж /бельо и горни облекла/.

е / **Дърводобивната и дървообработваща промишленост** са традиционни за Северния централен регион, поради наличието на значителни горски ресурси. Дърводобивът е развит в селищата от Старопланинските части /Еленско, Тетевенско, Габровско/, а дървообработването е застъпено основно в Троян, Тетевен, В.Търново, Ловеч, Елена, Червен бряг, Плачковци.

В региона се произвеждат 10,3% от облия и цепен дървен материал в България, 8,9% от дъските и значителна част от мебелите. В Елена работи специализирано предприятие за училищни мебели, а във В.Търново - 2 предприятия /за плоскости и за мебели "Масив"/. През последните няколко години регионът увеличава дела си в производството на дъски, дограма и други произведения на дървообработващата промишленост, което е положителна тенденция.

ж /. **Промишлеността за строителни материали** разполага със стабилна суровинна база за развитието си. В нея се произвеждат 3,9% от ОПП в региона и 15,4% от продукцията на отрасъла в страната. Застъпени са разнообразни производства.

Производството на **цимент** е застъпено в Златна Панега и край Плевен, а производството на вар - в Карлуково, Самоводене и Ловеч.

Северният централен регион е водещ в производството на **тухли** /33,4% от страната/, **ке ремиди, цигли и капази**

. Това се дължи на богатите находища от обикновени и огнеупорни глини. Предприятия за тухли и други керамични изделия има в множество селища - Севлиево, Бутово, Овча могила, Червен бряг, Полски Тръмбеш, Летница и др. Най-голямото от тях обаче е “Мизия” в Горна Оряховица.

В региона са застъпени и производствата на **азбестови изделия** /Севлиево/, базалтови плочи /Плачковци/, готови строителни конструкции /Плевен, Горна Оряховица, В.Търново, Ловеч, Габрово, Свищов/ и други строителни материали.

Търсенето на строителни материали в България определя и нарастващия дял на отрасъла в ОПП на региона и в отрасловата продукция на страната през последните няколко години.

з /. **Целулозно-хартиената промишленост** произвежда 3,1% от ОПП в региона и 24,4% от продукцията на отрасъла в страната /3-то място/. През последните 3 години делът ѝ спада, поради намаляването на вноса на дървесина. Застъпени са производствата на велпапе /Луковит/, картон /Никопол и Стражица/, хартиен амбалаж /Павликени/.

и /. **Кожарската, кожухарска и обувната промишлености** дават 2,9% от ОПП в региона и 24,2% от продукцията им в страната. По този показател Северният централен регион се конкурира с Югозападния регион. За развитието на подотраслите съществуват редица благоприятни предпоставки - суровини, производствен опит на населението и др. Обработката на кожи се извършва в Севлиево, Угърчин и др. селища. Най-голямото предприятие е “Велур” в Ловеч, където е застъпено производството на кожени облекла и галантерия. В региона се произвеждат около 35% от обувките в България /основното

предприятие е в Габрово/, като по този показател той е на 1-во място в България. В Плевен и Габрово е застъпено и производството на каучукови обувки /около 54% от страната/. В Габрово /фирма "Стадион"/ се произвеждат футболни топки и обувки. Общо в региона се намират 10 предприятия от посочените подотрасли.

й/. **Стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост** дават 2,5% от ОПП в региона и 16,8% от продукцията им в страната. През последните 3 години относителния им дял в ОПП на региона нараства почти 3 пъти, което се дължи на наличието на местни суровини и пазари.

В Плевен се произвежда стъклен амбалаж за консервната промишленост, а в Елена - стъклени тухли, мозайки, стъкла за фарове на автомобили и др. В Габрово се произвежда стъклена вата, използвана за изолация в строителството.

В Троянско е широко застъпено производството на грънчарски изделия за бита и сувенири. В Калейца се произвеждат порцеланови изделия.

к /. **Шивашката промишленост** в Северния централен регион произвежда едва 0,6% от ОПП и 7,7% от продукцията на отрасъла в страната. За последните 3-4 години относителния й дял намалява 2 пъти, въпреки че бързо се развива частният й сектор. Това се обяснява с ограничаването на пазарите й.

В региона са развити и редица други промишлени отрасли и дейности - полиграфическата промишленост, нефто- и газодобивната и др.

Слабо застъпено е производството на **електроенергия** /едва 1% от това в България/, което налага внос от Северозападния и Източен Тракийско-Родопски регион.

Основната част от продукцията на промишлеността се дава от предприятията в Плевенска и В.Търновска област, което е следствие от концентрацията на демографски ресурси и суровини в тях.

Друга особеност на промишлеността в Северния централен регион е значителното превишаване на обработващите над добивните ѝ отрасли, което се дължи на отсъствието в територията му на запаси от полезни изкопаеми с национално значение.

2. Селско стопанство.

За развитието на този основен добивен стопански отрасъл в региона съществуват всички необходими предпоставки - благоприятни почвено-климатични условия, равнинен релеф, наличие на преработвателни мощности от леката индустрия, наличието на потребителски центрове и близостта до столицата и Черноморието, производствен опит на местното население и др. Всички тези предпоставки определят и водещото място на **растениевъдството**

. Северният централен регион разполага с 7550000дка обработваема земя или 49,5% от общата му площ. Нивите са около 88% от обработваемите площи или почти 16% от нивите в страната /2-ро място след Североизточния приморски регион/. Посевните площи в региона са 59% от обработваемата земя, или около 4452000дка /3-то място след регионите в Североизточна България/. Растениевъдството в региона разполага и със значителен парк от машини. Тук се намират 19% от тракторите /1-во място в страната/ и около 17% от комбайните в България.

Над 58% от посевните площи в региона са заети със **зърнени култури**. Площите им са над 14% от тези в страната. Водеща зърнена култура е **пшеницата**.

Тя заема 41,4% от посевните площи със зърнени култури или 11,2% от площите ѝ в България. Тук се добиват около 13% от пшеницата в страната и регионът е на 4-то място в страната. През последните няколко години се отбелязва тенденция към намаляване на площите ѝ, което се дължи на трудностите за нейната реализация. Тази култура се отглежда повсеместно в равнинната част от региона и Предбалкана.

Застъпено е и отглеждането на **ръж** /основно в Ловешко/, като площите и добивите /0,6% от страната/ на тази култура постоянно намаляват.

Втора по значение зърнена култура в Северния централен регион е **царевицата**. Площи те ѝ са около 40% от посевните площи със зърнени култури и през последните години

делът им нараства. Тук се добиват над 21% от царевичното зърно в България /3-то място след регионите в Североизточна България/.

Ечемикът е третата по значение зърнена култура в региона. Той заема 12,5% от площите със зърнени култури, а добивите му са около 9% от тези в страната /3-то място в страната/. През последните години площите и добивите намаляват, въпреки че ечемикът се използва и за производството на малц /суровина в пивопроизводството/.

Наред с тези основни зърнени култури, в региона се отглеждат още фасул, фуражен грах, соя, овес /1-во място в страната - над 22% от добивите/.

Техническите култури заемат над 22% от посевните площи в региона. Основната техническа култура е **слънчогледът**. Той заема около 94% от площите им. Добивите от слънчоглед са 17% от тези в България /3-то място/. През последните години се отбелязва трайна тенденция към нарастване на площите с тази култура, което се дължи на търсенето ѝ на вътрешните и външни пазари. Основната част от площите ѝ са в Плевенска и В.Търновска области.

Важна техническа култура за Северния централен регион е **захарното цвекло**. С него са заети 4,5% от площите с технически култури, а добивите представляват над 51% от тези в страната. Основните масиви с тази култура са разположени в близост до захарните заводи в Горна Оряховица и Долна Митрополия.

Върху ограничени площи в региона се отглеждат още **тютюн** "Виржиния", **коноп**, **фъстъци**. Тези култури обаче не са характерни за растениевъдството му.

По долините на реките в региона е развито **зеленчукопроизводството** - традиционен поминък за населението. Площите със зеленчуци, картофи, дини и пъпеши са 5,1% от посевните площи в региона и около 15% от площите с тези култури в страната /3-то място/. Отглеждат се разнообразни зеленчукови култури - домати, краставици, зелен и червен пипер, зрял кромид лук, чеснов лук, салати, марули, бакла, зелен фасул, зеле и др. Общото производство на зеленчуци в региона е около 8% от това в страната и то спада с бързи темпове през последните години, поради липсата на външни пазари и

мотивация за производителите.

Основната зеленчукова култура са **доматите**. Те заемат над 12% от площите със зеленчуци в региона. Тук се добиват едва 7,8% от доматиите в България /7-мо място в страната/, въпреки че В.Търновско в миналото е център на градинарството на Балканите. За намаляването на площите и добивите допринася спада в консервната промишленост.

Втора по значение зеленчукова култура е **зрелият кромид лук**. Той заема 9% от площите със зеленчуци в региона и дава 18,3% от добивите в страната /1-во място/.

Трета по значение за Северния централен регион зеленчукова култура е **зеления пипер**. С него са заети над 8% от площите със зеленчуци в региона, а добивите му са около 12% от тези в страната /3-то място/.

Регионът дава и значителна част от добивите на **краставици** (6,8%), **червен пипер** (5,2%), **зеле** (7,4%) и **зелен фасул** (4,7%) в България.

Отглеждането на **картофи** е застъпено основно в Габровско, В.Търновско, Тетевенско и Троянско. В региона се добиват 8,7% от картофите в страната /4-то място/.

По добив на **дини и пъпеши** /18,1% от страната/ регионът е водещ в страната. Основните райони на отглеждането им са крайдунавските низини, Плевенско и долината на Янтра.

Площите с трайни насаждения са 3,7% от обработваемата земя в Северния централен регион. Основната част от тях са заети с **плодови насаждения**. По производството на

плодове /15,3% от тези в страната/ регионът е на 3-то място в България.

Стар и традиционен поминък за населението му е **лозарството**. С лозя са заети около 114000дка - главно в Предбалкана, Плевенските височини и Дунавското крайбрежие. В региона се добиват 10,6% от виненото и 6,9% от десертното грозде в България. През последните години площите и добивите намаляват, поради връщането на земите.

В Габровско, Еленско и Троянско се намира основната част от масивите със **сливи** в страната. По добив на тази култура /29% от страната/ регионът е на 1-во място в България.

Отглеждат се още: **ябълки** /17,1% от добивите в страната/, **ягоди** /7,4% от добивите/, **орехи, череши, кайсии, праскови и круши**.

За нуждите на животновъдството в Северния централен регион широко е застъпено и отглеждането на **фуражни култури**. Те заемат 14,2% от посевните площи в региона и 19,8% от площите им в страната /2-ро място/. Основните фуражни култури са силажна царевица, люцерната, крѐмно цвекло и др. От естествените ливади край реките и в планинските части от региона се добиват значителни количества сено.

Богатата фуражна база в региона е основният фактор за развитието на **животновъдството**.

Водещ

негов подотрасъл е г

оведовъдството.

В региона се намират 13,7% от говедата в страната /3-то място/. Те осигуряват 77% от млякото в региона. Отглеждат се повсеместно, но основната част от тези животни е в Плевенска област. Отглежда се основно породата “Черношарено говедо”.

В Плевенско и Ловешко е развито и **биволовъдството**. Тук се намират около 28% от биволите в България /1-во място/.

Наличието на зърнени храни и фуражи е основният фактор за развитието на **свиневъд**

СТВОТО И ПТИЦЕВЪДСТВОТО

в региона. В него се намират 11,3% от свинете и 15,7% от птиците в страната. Тези животни се отглеждат повсеместно, но основната част от тях е в Плевенска и В.Търновска област. Северният централен регион е на 2-ро място по производство на яйца в страната след Североизточния приморски регион.

В планинските части от региона е застъпено и пасищното **овцевъдство**. Тук се намират 14,1% от овцете в България. Този подотрасъл дава 9,3% от млякото в региона и над 15% от овчето мляко в страната /1-во място/. Отглеждат се основно породите “Бяла свищовска” и “Черноглава плевенска”.

В планинските части и Предбалкана силно е развито и **козевъдството** /14,5% от тези животни в страната/.

През последните години отново се развива коневъдството /14,8% от конете в страната/ и пчеларството /17,2% от пчелните семейства в България/ в региона, които са застъпени изцяло в частния сектор.

Като цяло животновъдството е стабилна суровинна база за развитието на леката индустрия в региона.

3.Транспортът е основният отрасъл от Третичния стопански сектор в региона. Неговото развитие е повлияно основно от географското положение на територията и благоприятните условия за строителство на транспортната инфраструктура.

Водещ подотрасъл е **ж.п. транспортът**. Дължината на ж.п. линиите е над 700км, като гъстотата на мрежата им е 4,6км/100км ².

Основните линии в региона са: Горна Оряховица - Русе; Г.Оряховица - В.Търново - Стара загора – Кърджали - Подкова; Г.Оряховица - Плевен - София; Г.Оряховица - Шумен - Варна; Червен бряг – Луковит - Златна панега; Левски - Троян; Левски -Свищов.

Автомобилният транспорт разполага с над 5500км пътна мрежа или около 15% от тази в България. Гъстотата на шосейната мрежа е над 363км/1000км ²

или над средната за страната. На територията на региона са построени 16км

автомагистрала /в района на Ябланица/. Първокласните пътища са едва 8% от общата им дължина, докато четвъртокласните пътища са 61,9%. Основните пътища са: В.Търново-Русе; Плевен-Русе; В.Търново-Варна и В.Търново - София; В.Търново – Хаинбоаз - Гурково; В.Търново – Габрово – Шипка - Казанлък и др.

В Северния централен регион е развит **речният воден транспорт**, като основните пристанища са Свищовското, Никополското и Сомовитското.

През територията му преминава трасето на газопреносния пръстен на България. В Горна Оряховица епизодично функционира летищен комплекс.

4. В района се намират 477 **ПТТС** /2-ро място в страната след Югозападния регион/ и 19 агентства. Телефонните постове са около 14% от всичките в страната, като по този показател регионът отстъпва само на Югозападния регион. След 1989г. във всички по-големи селища на региона функционират частни радиостанции и кабелни телевизионни оператори.

5. Северният централен регион разполага със значителни природни и антропогенни ресурси за развитието на разнообразен **туризъм**. Основен туристически център е В.Търново /крепост, манастири, останки от множество църкви на Трапезица, с.Арбанаси и др./. Над Габрово в местността “Узана” съществуват условия за развитието на зимен туризъм, които все още не се експлоатират. В региона има множество исторически селища, етнографски музей на открито /”Етъра”/, архитектурни резервати /Боженци/ и други туристически ресурси, които през последните години не се експлоатират ефективно.

6. В Северния централен регион е добре развита и **търговската** мрежа, представена от около 15000 магазина и заведения за обществено хранене.

7. Важно място в Третичния сектор на регионалното стопанство има **образованието**. В региона има 514 учебни заведения, от които 5 са колежи и 6 ВУЗ и техни филиали. С по-голяма известност са ВТУ ”Св.Св. Кирил и Методий”, Техническият университет в Габрово, Стопанската академия в Свищов и Медицинският университет в Плевен. Броят на студентите е около 40000, а на преподавателите -около 3000.

Наред с ВУЗ, в региона има и редица други елитни учебни заведения като немската гимназия в Ловеч и др.

8. Инфраструктурата на **здравното обслужване** е представена от 35 болнични заведения /1 Медицински университет в Плевен/ и множество аптеки, санаториуми и др.

9. Инфраструктурата на **културата** е представена от 7 театъра, 37 кина, 38 музеи /2-ро място в страната/, 512 читалища и около 1100 библиотеки. Всички тези данни показват наличието на традиции в региона по отношение развитието на културата и образованието.

VI. Място на региона в НС.

Стопанството на Северния централен регион има водещо място в добива на нефт и газ, производството на битова електроника и електроуреди, тухли и цигли, в дърводобивната и дървообработваща промишленост, в текстилната и трикотажна промишленост, производството на обувки, храни и напитки.

В областта на селското стопанство регионът е водещ в производството на овес, царевица, слънчоглед, захарно цвекло, зелен пипер, бакла, зрял кромид лук, дини и пъпеши, сини сливи и др. На територията му се отглеждат основната част от биволите, говедата, козите, конете, птиците, зайците, пчелните семейства в България.

През територията на региона се извършват и значителна част от превозите по ж.п. и автотранспорта в страната. Голяма част от туристическите посещения в България се извършват също на територията му. Всичко това е показателно за стопанското значение на региона за страната.

VII. Връзки на региона.

Около 50% от произведената продукция в Северния централен регион се използва на неговата територия. Това е доказателство за взаимното стопанско допълване на отделните административни области.

Към другите региони от страната се изнасят горива и моторни масла, храни, тухли, дървен материал и мебели, текстил, битова електроника и електроуреди, обувки, пластмасови изделия и спринцовки, плажни принадлежности, електротелфери и електродвигатели, електрически инструменти, пътни строителни машини и др.

Вносът на региона се състои основно от нефт, горива, черни и цветни метали, транспортни средства, електроенергия и въглища, картофи и др.

Като цяло, най-тесни са връзките му с Югозападния и Черноморските региони.

VIII. Териториално-административно деление и основни селища в региона.

В териториално-административно отношение територията на Северния централен регион е поделена на 4 области /В.Търновска, Габровска, Ловешка и Плевенска/ и 32 общини /10 във В.Търновска, 10 в Плевенска, 8 в Ловешка и само 4 в Габровска област/.

С максимални демографски и стопански ресурси е **Плевенска област**. Тя има население 322800д. /33,6% от населението на региона/ и територия от 4333,5км²

/28,4% от територията на региона/. Стопанството на областта е специализирано в ХП, текстилна, трикотажна, мебелна, земеделие, производството на храни и напитки и др. В територията ѝ се произвеждат над 40% от земеделската и около 30% от промишлената продукция в региона. Най-голямата

община

в областта е

Плевенска

та. В нея живеят над 150000д., а делът ѝ в промишлената продукция на региона достига около 25%, при 20% от земеделската му продукция.

Център на общината, областта и най-голям град в региона е **Плевен** /121950ж./. През последните 10 години населението му намалява с около 10000д., главно за сметка на изселванията към столицата и други региони от страната. Плевен е наследник на тракийско и римско селище /Сторгозия/ в местността “Кайлъка” на река Тученица. При заселването на славяните през VIIв. селището получава името “Каменица” и се развива като занаятчийски и земеделски център по времето на Първата и Втората Българска държава. По време на турското владичество Плевен се развива като занаятчийски център на базата на богата суровинна база в околностите му. В него се развиват занаяти като кожухарството, папукчийство, медникарство и др. В тази връзка преди Освобождението той е едно от големите селища в българските земи - има над 10000ж. преди 1877г. По време на Руско-Турската война Плевен е обезлюден, а голяма част от къщите му са разрушени. Това затруднява до голяма степен развитието му след 1878г. Въпреки това, след прокарването на ж.п. линията София – Варна - Плевен се развива бързо като гарово и индустриално селище. В него са построени редица малки предприятия от ХВП и леката промишленост. След Втората световна война в селището са построени редица нови предприятия за електрокари, за нефтопродукти, леярни за чугун и алуминий, за ядрени прибори, водни турбини и компресори, за пластмасови изделия и др. Много от предприятията в ХВП и леката промишленост са уедрени и обновени. Сега в града основните предприятия са “Плама” /за нефтопродукти/, “Сторгозия” /за пластмасови изделия/, “Плевенско пиво”, стъкларското предприятие, “Саня” /за трикотаж/, цигарената фабрика и др. Градът е важен транспортен възел и ж.п. гара на линията София - Варна. В него функционират Медицински университет и филиали на други ВУЗ от страната /ВТУ, УНСС, и др./. В Плевен работят 6 НИИ. В града има театър, симфоничен оркестър и други културни институции /читалища, кина и др./. Той е и туристически център, като с най-голяма атрактивност изпъкват Плевенската панорама, паркът “Кайлъка”, редица музеи от периода на Освобождението и др.

Град **Славяново** /5000ж./. е селище от Плевенска община, което има земеделски облик.

Община Червен бряг /37780ж./. е втората по големина община в Плевенска област.

Център на общината е град **Червен бряг** /17130ж./. Той е гара на ж.п. линията София - Варна и начална гара на теснолинейните ж.п. линии за Оряхово и Златна Панега. Селището получава статут на град още преди Втората световна война. В него е развито производството на отбранителни съоръжения, мостови конструкции и скелета, храни и напитки, мебели, трикотаж /фирма “Боряна”/.

В същата община се включва и град **Койнаре** /5400ж./. , който е център на богатата земеделска околност.

Община Левски /27300ж./ е третата по големина в Плевенска област. Нейният център град **Левски** /12650ж./ е важна гара на ж.п. линията София - Варна и начална спирка на ж.п. линиите за Троян и Свищов. В селището са развити редица подотрасли на ХВП /месна, мелничарска и др./ и ХП. Селището е център на община с изявена специализация в селското стопанство, което определя и неговата стопанска специализация.

Община Долна Митрополия /26850ж./ е четвъртата по големина в областта. Стопанството ѝ е с изявена селскостопанска специализация. Център на общината е град **Долна Митрополия** /3650ж./. В него са развити редица отрасли от ХВП /захарна, маслодобивна и др./. В града се намира и ВВВУ "Г.Бенковски", което определя до голяма степен съществуването на селището.

В същата община се намира и град **Тръстеник** /5420ж./, който има земеделски облик на стопанството си.

Община Гулянци /18300ж./ има за център едноименния град с 3950ж. Стопанството ѝ има земеделски облик.

Община Долни Дъбник /16000ж./ е също със земеделски облик. Неин център е град **Долни Дъбник** /5400ж./.

В близкото минало развитието му до голяма степен се дължи на очакванията за откриването на залежи от нефт.

Община Никопол има 14600ж., а нейният център - около 4700ж. **Никопол** е наследник на стара римска крепост на река Дунав. В града работят предприятия за картон, батерии и електромери. Център е на богата земеделска околност с развито лозарство, овощарство, зърнопроизводство и животновъдство.

Община Белене има 12800ж., а центърът ѝ - около 9980ж. Град **Белене** е един от центровете на католицизма в България. В него работят предприятия от ХВП,

шивашката, текстилна промишленост. Край селището се намира и строителната площадка на втората АЕЦ в страната, чието строителство засега е замразено.

Община Искър има население от 9600ж., а центърът ѝ - около 4420ж. Развита е ХВП на базата на богатата селскостопанска суровинна база.

Община Пордим /9130ж./ е най-малката по население в областта. Нейният център град **Пордим** има около 2625ж. и е сред най-малките градове в България.

Със значителни демографски и стопански ресурси разполага и **Великотърновска област**.

Тя има население от 304800д. /31,7% от това на региона/ и територия с площ 4666,7км²

/30,6% от територията на региона/.

В областта се произвеждат около 40% от селскостопанската и 30% от промишлената продукция в региона. Стопанството ѝ е специализирано в ХВП, производството на битови електроуреди и електроника, пътни строителни машини, пластмасови изделия, строителни материали /тухли, цигли, вар/ и др.

В областта има 10 общини и 336 населени места. С максимални демографски и стопански ресурси е **община Велико Търново**. Тя има население от 90600д. /9,4% от населението на региона/. Нейният център град

Велико Търново

има население от 65000ж.

Той е трето по големина селище в региона. Разположен е върху историческите хълмове "Света гора", "Царевец" и "Трапезица". Застройката му е амфитеатрална по двата бряга на река Янтра. Селището е столица на Втората българска държава. От този период датира построяването на крепостта на хълма "Царевец", която е реставрирана във връзка с 1300-та годишнината от създаването на Българската държава. През Средновековието В.Търново е освен столица на България и голям търговски и културен център на Балканите. Той е и седалище на българската Патриаршия до падането му под турско владичество през 1393г. През епохата на българското Възраждане от края на XVIII и началото на XIXв. Търново е един от центровете на Българското национално-освободително движение. След Освобождението градът е седалище на Учредителното Народно събрание и временна столица на страната до 1879г. С избирането на София за столица на България В.Търново загубва значението си като административен и културен център на страната. Той се развива като гарнизонно и образователно средище. След Втората световна война В.Търново бързо се развива и

като индустриален център с построяването на предприятия за електротелфери, битова електроника, текстил, облекла, трикотаж, мебели и др. Селището е административен център на околия, окръг и сега на област, което допринася за развитието му. Днес В.Търново е индустриален, образователен и туристически център от национално значение. В града има 2 ВУЗ, няколко филиала и колежи на ВУЗ от страната, езикова гимназия и др. В него функционира театър с оперетен състав и няколко читалища и музеи. В близост до града е разположено село Арбанаси, което е архитектурен музей на открито. Около В.Търново има множество действащи манастири, построени още от периода на Втората българска държава.

Към община В.Търново се отнасят и градовете **Дебелец** /4760ж./ и **Килифарево** /2700 ж./. Дебелец се намира на 4км от В.Търново и в него работи предприятие за строителни пътни машини. В град Килифарево има предприятие за оборудване на ферми, а в близост до него е Килифаревският манастир.

В пределите на община В.Търново се намира и курорта **“Вонеща вода”**.

Втора по големина **община** в областта е **Горнооряховската** /55551 ж./. В границите ѝ има 2 градски селища - Горна и Долна Оряховица. Град

Горна Оряховица

/37000ж./

е център на общината и значителен ж.п. възел. През периода на турското владичество е наричан “Куру скеле” /сухо пристанище/, защото към него са се транспортирали храни от богатата му земеделска околност. След Освобождението, с построяването на ж.п. линията София – Варна, значението на града нараства. В него са построени редица индустриални предприятия, ползващи земеделски суровини - захарен завод, тухларна, месарско предприятие, винарска изба и др. След Втората световна война градът се развива като важен индустриален център. Освен изброените предприятия, в него са открити и предприятия за складова техника, за газове и електрически печки /”Раховец”/, електротелфери и др. Край града е построено и летище, което днес се използва епизодично.

Свищовска община /48200ж./ е третата по големина в областта. В нея се произвеждат около 9% от земеделската и 2% от индустриалната продукция в региона. Това доказва селскостопанския облик на икономиката ѝ. Град **Свищов** /30500ж./

е наследник на римската крепост “Нове”. Той се развива през XIXв. като пристанищно селище и занаятчийски център. След Освобождението запада, поради оставането му встрани от основните ж.п. линии в страната, а през последните 50 години Свищов е в

административната “сянка” на В.Търново. В града са застъпени редица производства от ХВП. В него се намира най-старото висше стопанско училище - Стопанска Академия “Д.Ценов”. Градът е родно място на писателя А.Константинов, чиято къща е превърната в музей.

Павликенската община /32200ж./ е четвъртата по големина в областта. Нейният център град **Павликени** има население от 13400д. Той е ж.п. гара на линията София - Варна и в него функционират предприятия от ХВП /винопроизводство/, машиностроенето /джанти, бетонобъркачки/ и целулозно-хартиената промишленост. В града има НИИ за соята.

Към общината се отнася и град **Бяла Черква** /3260ж./. Селището е с богато историческо минало от епохата на Възраждането.

Община Полски Тръмбеш /20900ж./ е петата по големина в областта. Специализацията на стопанството ѝ е основно в земеделието. Град **Полски Тръмбеш** /5300ж./ е с развита ХВП /производства на олио, консерви, брашна, млечни произведения/ и производство на строителни материали /огнеупорни тухли и др./.

Общините Стражица /18000ж./, **Лясковец** /16500ж./, **Елена** /13100ж./, **Златарица** /5750ж./ и **Сухиндол** /3950ж./ са с изчерпани демографски и стопански ресурси. Сред техните центрове изпъкват градовете **Лясковец** /9800ж./, **Елена** /6800ж./, **Стражица** /5500ж./.

Град **Лясковец** се намира на 6 км от В.Търново и само на 50 м от Горна Оряховица. В него работят предприятия от отбранителната промишленост, винзавод, предприятие за автоматични везни и др. Над града се намира Петропавловският манастир, който е тясно свързан с Национално-освободителното движение в България.

Град **Стражица** има статут на градско селище от 1969г. В него работят предприятия за картон, радиатори, консерви и брашна.

Град **Елена** е разположен в Стара планина на 35км от В.Търново. Той е възрожденски център и днес има множество исторически паметници. В него е открито първото педагогическо училище у нас през 1843г. Има предприятия за месни изделия, млечни изделия, за спиртни напитки, за ремаркета и стъкло, за ученически мебели и др. До града има ж.п. линия от Горна Оряховица, която обаче не се експлоатира през последните 2 години.

Ловешка област има 178000ж. /18,5% от населението на региона/ и площ 4132,4км² /27,1% от територията на региона/. В нея се произвеждат около 10% от земеделската и 18% от индустриалната продукция в региона. На територията ѝ има 8 общини /Ловешка, Ябланица, Луковит, Летница, Тетевен, Троян, Угърчин, Априлци/. С максимални ресурси е **Ловешка община** /64000ж./.

Нейният център град **Ловеч** /45400ж./ до началото на 1999г. е център на бившата Ловешка област, обхващаща териториите на целия Северен централен регион. Селището е наследник на римска крепост "Мелта". То е разположено по двата бряга на река Осъм. През Средновековието градът се развива като голям занаятчийски и просветен център на българските земи. В тази връзка е и средище на Национално-освободителното движение. След Освобождението в Ловеч са построени военна работилница, мебелно предприятие, леярна и други индустриални предприятия. Днес основните предприятия в Ловеч са "Балкан" /велосипеди, делтапланери и др./, "Елтос" /бормашини, флексове и др./, "Велур" /кожени облекла и галантерия/, "Куинс" /плодови сокове/ и др. В града има театър, филиал на УНСС, ветеринарен институт, множество музеи. Основните му туристически обекти са покритият мост на река Осъм, крепостта и архитектурният резерват "Вароша".

Град **Троян** /24250ж./ е център на едноименна **община**, която има население 38800д. Селището е разположено на река Бели Осъм и има статут на град от 1868г. През XIXвек градът е занаятчийски център с развити дървообработване, грънчарство и други занаяти. През последните 50 години в него са построени редица предприятия от ХП, машиностроенето, дървообработващата промишленост, текстилната, керамичната. Днес най-големите предприятия са "Трояфарм" /лекарствени средства/, Елпром и др. В близост до града е Троянският манастир - атрактивен туристически обект. В Троян

функционира институт по планинско земеделие и животновъдство и военен картографски институт.

Град **Тетевен** /12300ж./ е център на едноименната **община**, която има 25000ж. Градът е разположен в тясната долина на река Бели Вит. В него има дървообработващи предприятия, единственото в България предприятие за четки, предприятие за електродвигатели, текстилно предприятие. Селището е изходен пункт към курортното селище Рибарица и връх Вежен.

Град **Луковит** /10300ж./ е разположен на река Панега. Стопанският му облик се дава от предприятието за кормилни механизми, производството на велпапе, тухларната и шивашко предприятие.

Градовете **Летница** /4600ж./, **Угърчин** /3400ж./ и **Ябланица** /3085ж./ са с ограничени ресурси и имат слабо влияние върху селищата в територията на едноименните им общини.

Габровска област е най-малката по население /154330ж./ и по територия /2107,3км²/ в региона. В нея обаче се произвеждат около 21% от промишлената и едва 9% от земеделската продукция на региона. Това е следствие от изявената индустриална специализация на стопанството ѝ, което е във връзка с относително неблагоприятните условия за земеделие в територията ѝ. В областта има само 4 общини /Габровска, Дряновска, Севлиевска и Тревненска/.

С максимални ресурси е **Габровската община**. В нея живеят 52% от жителите на областта. Град **Габрово** /70700ж./ е разположен на река Янтра. Той е един от най-големите занаятчийски и просветни центрове в българските земи през XIXв. След Освобождението се развива основно като административен и текстилен център във връзка с развитото животновъдство в околността му. В тази връзка Габрово е наричано “български Манчестър”. През последните 50 години в селището са построени множество предприятия от машиностроенето, ХП, текстилната, ХВП, обувната. Габрово е значителен културен и просветен център. В него има Технически университет, НИИ по обувна промишленост, педагогически колеж и други образователни и научни институции. В центъра на града е разположен музеят на образованието в България /Априловската гимназия/. В близост до Габрово е местността “Узана” с условия за развитието на ски спортове. Около

Габрово се намират и етнографският музей на открито "Етър", архитектурният резерват Боженци, Соколовският манастир и редица други атрактивни туристически обекти. В града се намира и единственият в България музей на хумора, който организира ежегоден фестивал.

Град **Севлиево** /25250ж./ е разположен на река Росица и край него минава първокласният път от София за Варна. Основните предприятия в селището са "Видима Идеал", "Росица", авторемонтното предприятие, керамичен завод, предприятие за азбестови изделия и др.

Град **Трявна** /11550ж./ е разположен на ж.п. линията Русе – Кърджали - Подкова. Селището е сред основните занаятчийски и културни центрове през епохата на Възраждането. То е родно място на Пенчо Славейков и А.Кънчев. Днес в него работят текстилно, дървообработващо предприятие и такова за часовникови механизми.

Град **Плачковци** /2400ж./ е рударско селище в **Тревненска община**. В него сега работят дървообработващо и предприятие за базалтови плочи.

Град **Дряново** /9090ж./ е разположен по средата на пътя от В.Търново за Габрово. Селището е възрожденски център. То е известно със своите зидари в миналото. Родно място е на Кольо Фичето и неговата родна къща е музей на строителството. В Дряново се произвеждат пътнически вагони, оборудване и инструменти. Има опитна станция по овощарство и интернат за слепи. В близост до града се намират Дряновската пещера и Дряновският манастир.

IX. Проблеми и перспективи за развитие на региона.

Основните проблеми в развитието на Северния централен регион са следните:

обезлюдяването на планинските и полупланински части от територията му;

замърсяването на почвите и водите от множеството индустриални предприятия, разположени по реките Янтра, Вит, Осъм и Росица;

забавената приватизация на основни предприятия като "Плама", "Момина крепост", "Трояфарм" и други, което води до нарастването на задълженията им към бюджета и фалирането им;

повечето от производствата в региона губят пазарите си през последните 10 години. Това важи с особена сила за ХВП, текстилната, електрониката и др.;

въпреки посочените проблеми, регионът има значителни природни, стопански и демографски ресурси за развитието си в социално-икономическо отношение.